



**ЧЕТВЕРТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**"НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ.
ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ"**

Україна, м. Трускавець, 6–10 листопада 2017 р.

УДК 332.6:352/354

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕРЕЗПОДІЛУ РЕНТНИХ
ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТІВ РІЗНИХ РІВНІВ**

Гораль Л.Т., д. екон. н, професор, Liliana.goral@gmail.com,

Перевозова І.В., д. екон. н, професор, perevozova@ukr.net,

Шийко В.І., к. екон. н., доцент, ViraSh@i.ua,

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правової бази регулювання процесу перерозподілу рентних платежів в умовах реформи децентралізації. Прокласифіковано основні причини ускладнення процесу фінансової децентралізації рентних платежів у країні. Зроблено критичний аналіз зміненого інституційного середовища функціонування нафтогазового комплексу в умовах реформування. Визначено сутність рентного характеру платежів за ресурси. Досліджено функціональні прояви рентних платежів, зроблено критичний аналіз наведених в нормативних законодавчих та регулятивних документах механізмів, принципів та інструментів нарахування та справляння рентної плати в нафтогазовому комплексі, розроблено економіко-математичну модель критерію перерозподілу рентних платежів між державним та місцевими бюджетами на основі природи їх функціональних проявів, оцінено ретроспективу рентних надходжень до державного бюджету, визначено основні напрями вдосконалення перерозподілу рентних платежів між бюджетами. Контуровано інноваційну модель функціонування механізму справедливого перерозподілу рентних платежів між бюджетами різних рівнів в умовах децентралізації.

**IMPROVEMENT THE RETURN MECHANISM OF RENT PAYMENTS TO
BUDGETS OF DIFFERENT LEVELS**

Horol L., Dr. Sci. (Econ.), Prof., Liliana.goral@gmail.com,

Perevozova I., Dr. Sci. (Econ.), Prof., perevozova@ukr.net,

Shiyko V., Cand. Sci. (Econ.), Assoc. Prof., ViraSh@i.ua,

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Substantiated the necessity of improving regulatory and legal framework for regulation rent payments redistribution in the conditions of decentralization reform. Classifiedt main reasons complicating of the financial decentralization rent payments in the country. Carried out critical analysis of the changed institutional environment functioning of the oil and gas complex in the reform conditions. Determined rent character of payments for resources. Investigated the functional manifestations of rent payments, carried out a critical analysis of the mechanisms, principles and tools for charging and charging rentals in the oil and gas complex was presented in the normative legislative and regulatory documents; an developed economic-mathematical model of the criteria for redistribution of rent payments between the state and local budgets on the basis of the nature of their functional manifestations, estimated by retrospective of rent receipts to the state budget, determined the main directions of perfection of rental reallocation payments between budgets. Covered innovation model of functioning the mechanism of fair redistribution of rent payments between the different levels budgets in the conditions of decentralization.

Впровадження норм європейського енергетичного законодавства спрямоване на створення ринкових умов функціонування нафтогазового сектору України, розширення можливостей та вдосконалення існуючої інфраструктури, підвищення конкурентоздатності галузі, покращення інвестиційної політики газовидобувних підприємств і на інвестиційний клімат в галузі в цілому, подальшої модернізації та досягнення ефекту декаплінгу, а також сприяння розкриттю потенціалу нафтогазових родовищ. Комплексне дослідження процесів реформування рентних платежів актуалізоване процесами поживавлення власного видобутку газу з метою від позбавлення імпортої залежності від реверсних поставок та досягнення енергетичної незалежності країни, що визначено в якості одного з першочергових завдань держави до 2020 р. [1], а також дозволяє окреслити концептуальні засади реалізації процесу децентралізації в економіці України.

Метою даної роботи є визначення сутності рентного характеру платежів за ресурси та контуровання інноваційної моделі функціонування механізму справедливого перерозподілу таких платежів між бюджетами різних рівнів в умовах децентралізації.



ЧЕТВЕРТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

"НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ. ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ"

Україна, м. Трускавець, 6–10 листопада 2017 р.

Основними перешкодами, що утрудняють процеси фінансової децентралізації рентних платежів у нашій країні, вважаємо: недосконалість нормативно-правової (регулюючої) бази, низький рівень координації в області розробки новітніх технологій та наукових досліджень, декларативні процеси лібералізації ринку природного газу на фоні високого ступеню політизації нафтогазового сектору в цілому та монополізації видобутку вуглеводнів, спотворення дезінтеграцією інвестиційні процеси в підприємства нафтогазового сектору, негативне ставлення суспільства до питань нафтогазовидобутку.

Значна кількість праць як вітчизняних науковців та практиків, так і зарубіжних, що стосуються теоретично-методичних аспектів визначення сутності та механізму розрахунку ренти в основному направлені на обґрунтування ставки рентних платежів, їх диференціювання в залежності від різних критеріїв [2], порівняння та можливостей впровадження та застосування світового досвіду формування рентних платежів [3], дослідження функціональних проявів ренти [4]. В авторів не викликає сумніву неocenна наукова та практична цінність цих праць, але в умовах децентралізації та на виконання основних її умов проведення за необхідність постає ще й розроблення справедливого механізму перерозподілу таких платежів, що відповідно вимагає формування нового методико-інструментального апарату. А отже, постає потреба в науково-практичному обґрунтуванні ставок розподілу рентних платежів між бюджетами різних рівнів з чітким окресленням напрямів їх ефективного використання [5].

Дискусійність питання виначення рівня рентних платежів та відповідного перерозподілу полягає в першу чергу в дуальності інтересів до цього виду платежів: з одного боку одне з джерел наповненості державного бюджету платежами користувача ресурсів власнику — державі за користування природними ресурсами, з іншого – податкове навантаження на видобувачів ресурсів, визначене в диференційованому розмірі у залежності від характеристики об'єкта і цільового призначення товарної продукції. Цільове призначення у даному контексті розглядається з точки зору дотримання правил раціонального природокористування — відновлення природних ресурсів.

«Надвисока рента, як у випадку з Україною, одночасно збільшує надходження до бюджету, але знижує його доходи в довгостроковій перспективі. <...> Введення стимулюючої єдиної ставки ренти для нових свердловин дозволить залучити близько мільярда доларів нових інвестицій і наростити видобуток газу майже на 60 % до 2020 року. <...> Зростання видобутку газу дозволить збільшити річні податкові відрахування по всій галузі. За розрахунками АГКУ розвиток нової видобутку дозволить наповнити держбюджет на 195,5 млрд грн в 2017–2020 роках» [6].

Відповідно до чинного податкового законодавства рентну плату сплачують як за користування надрами для видобування корисних копалин для геологічного вивчення (в т. ч. дослідно-промислово розробку родовищ корисних копалин загальнодержавного значення), так і безпосереднє видобування корисних копалин.

Рентну плату за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин сплачують за будівництво та експлуатацію підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод; створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.); задоволення інших потреб.[7]

Відповідно до Бюджетного кодексу України, а саме статті ст. 29 підприємства нафтогазового комплексу сплачують до загального фонду Державного бюджету: 100 % рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату, яка зараховується до загального фонду державного бюджету (у повному обсязі) і відповідно, платниками такої рентної плати є управління бурових робіт та нафтогазовидобувні управління; 100 % рентної плати за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України, платниками цього виду ренти є суб'єкти господарювання, які експлуатують об'єкти магістральних трубопроводів та надають (організують) послуги з транспортування (переміщення) вантажу трубопроводами України [6]. Отже таку ренту сплачує ПАТ «Укртрансфат» і до грудня 2015 року платником даної ренти був ПАТ «Укртрансгаз».

Щодо місцевих бюджетів, то з усіх видів ренти зараховується у повному обсязі до загального фонду відповідних бюджетів рента за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних



ЧЕТВЕРТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

"НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ. ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ"

Україна, м. Трускавець, 6–10 листопада 2017 р.

копалин. Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів.

Податкові зобов'язання з рентної плати за користування надрами для відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) в межах однієї ділянки надр за податковий (звітний) період обчислюються за такою формулою:

$$P_{zn} = V\phi \cdot V_{kk} \cdot C_{vz} \cdot K_{pn}, \quad (1)$$

де $V\phi$ – обсяг (кількість) відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) у податковому (звітному) періоді (в одиницях маси або об'єму); V_{kk} – вартість одиниці відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини (мінеральної сировини); C_{vz} – величина ставки рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин (у відсотках); K_{pn} – коригуючий коефіцієнт.

Відповідно до класифікації доходів бюджету рентна плата складається з двох великих груп: рентна плата за користування надрами та рентна плата за транспортування. Причому, слід відмітити, що рентна плата за користування надрами значно перевищує рентну плату за транспортування (майже в 50 разів). Наголосимо, що аналіз абсолютних величин рентних платежів до бюджету свідчить про чітку тенденцію зростання, що в основному пов'язано не з активізацією діяльності підприємств нафтогазового комплексу, а зі значними темпами інфляції.

Для інтенсифікації видобутку нафти і газу в Україні, а також для побудови справедливого механізму перерозподілу рентних платежів між Державним та місцевими бюджетами необхідно удосконалити законодавчо-нормативну базу України з метою покращення інвестиційного клімату в частині проведення законодавчого узгодження норм п. 252.21 «Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин» ПКУ до норм постанови Кабінету Міністрів України № 838 від 07.11.2013 р. «Деякі питання виконання діючих та нових інвестиційних проектів (програм, договорів), якими передбачено нарощування видобутку вуглеводневої сировини» в частині застосування 2 % від вартості додаткового видобутку відповідної вуглеводневої сировини для підприємств всіх форм та видів власності з нових свердловин та без градації по глибинам. Такий підхід дозволить вирішити одне з вищенаведених ключових завдань для залучення іноземних інвестицій в газовий сектор України: підвищення його конкурентоспроможності в порівнянні з сусідами з точки зору інвестицій. І високий синергетичний ефект наслідків: впровадження нових методів та технологій видобутку газу, необхідних для розробки важкодоступних родовищ, підвищення обсягів власного видобутку газу та уникнення імпорту газу, активізація виробничих потужностей дотичних до буріння (сервісні підприємства, виробництво обладнання та матеріалів, необхідних для процесу буріння тощо) та створення нових робочих місць і т. п.

Авторами проведено комплекс досліджень функціональних проявів рентних платежів, зроблено критичний аналіз наведених в нормативних законодавчих та регулятивних документах механізмів, принципів та інструментів нарахування та справляння рентної плати в нафтогазовому комплексі, розроблено економіко-математичну модель критерію перерозподілу рентних платежів між державним та місцевими бюджетами на основі природи їх функціональних проявів, оцінено ретроспективу рентних надходжень до державного бюджету, визначено основні напрями вдосконалення перерозподілу рентних платежів між бюджетами, про що доповідалось на слуханнях в комітеті ПЕК ВРУ в червні 2015 року. За результатами даних слухань, депутатами ВР ініційовано створення закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 7–8, ст.49)», ухвалений Верховною Радою 20 грудня 2016 року №1793-VIII, який підписаний Президентом України і буде введено в дію з 01 січня 2018 року. Документом передбачається спрямування 2 % рентної плати до обласних бюджетів, 2 % – до районних і 1 % – до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування (видобутку) відповідних природних ресурсів. Виняток становлять бюджети міст республіканського та обласного значення і бюджети об'єднаних територіальних громад, які отримують 3 % відповідно. 95 % рентних платежів надходитиме до загального фонду державного бюджету.

Аналізуючи стан справ з перерозподілу рентних платежів, який діятиме до 2018 року та враховуючи запропоновані зміни, які будуть впроваджені з 2018 року, можна стверджувати, що ні в першому, ні в другому випадку не має адекватного обґрунтування таких рішень (саме відсоткового розподілу), а тому необхідність побудови механізму перерозподілу рентних платежів на основі критерію перерозподілу, який



ЧЕТВЕРТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

"НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ. ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ"

Україна, м. Трускавець, 6–10 листопада 2017 р.

би інтерпретував той необхідний обсяг фінансових ресурсів, які повинні залишатися на певній території для компенсування завданих збитки від діяльності суб'єктів нафтогазового комплексу та з урахуванням альтернатив такої діяльності, залишається надалі актуальним завданням до вирішення [4].

Вважаємо, що розподіл ренти між бюджетами різних рівнів стимулюватиме розвиток територій, на яких відбувається видобуток, і одночасно розпочне коригування парадоксальної ситуації неузгодження: отримання спецдозволів на видобуток, що видаються керівними органами територій, при наявних ліцензій на геологорозвідку, що сприятиме залученню інвесторів та поживавленню видобутку.

Література:

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку газовидобувної галузі України» № 1079-р від 28.12.2016 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.
2. Витвицький Я.С. Удосконалення економічного механізму рентного регулювання у процесі видобування нафти / Я.С. Витвицький, Н.О. Гавдзин, І.М. Метошоп, М.С. Пілка // «Економіка та управління в нафтогазовому комплексі: актуальні проблеми, реалії та перспектива». Міжнародна науково-практична конференція присвячена 40-річчю кафедри менеджменту та адміністрування (Тези доповідей). – (м. Івано-Франківськ, 21–23 вересня 2016 р). – Івано-Франківськ, ІФНТУНГ, 2016. – С. 59–63.
3. Державне регулювання користування надрами [Електронний ресурс] / [І.Д. Андрієвський, Є.І. Андрієвський, М.М. Коржнев та ін.] // Київ. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://andrievskiy.wordpress.com/category/державне-регулювання-користування-н/>.
4. Майдукова С.С. Горная рента как механизм налогового администрирования [Електронний ресурс] / С.С. Майдукова, Г.Л. Майдуков, С.В. Пономаренко // Уголь Украины. – 2015. – № 1–2. – С. 30–39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ugukr_2015_1-2_9.
5. Гораль Л.Т. Формування механізму перерозподілу рентних платежів до бюджетів державного та місцевого рівнів в умовах децентралізації / Л.Т. Гораль, І.В. Перезовова, Н.Я. Спасів, В.І. Шийко // Звіт про науково-дослідну роботу «Науково-практичні засади управління нафтогазовим комплексом на виконання стратегії сталого розвитку «Україна 2020» – Івано-Франківськ, 2017 – С. 22–31.
6. Гардус М. Что мешает Украине нарастить добычу газа / Максим Гардус – Бизнес Цензор. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://biz.censor.net.ua/resonance/3014118/chto_meshaet_ukraine_narastit_dobychu_gaza - Назва з екрану
7. Податковий кодекс Відомості Верховної Ради (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 зі змінами і доповненнями на 10.09.2017 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>.
8. Бюджетний кодекс Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50–51, ст. 572 зі змінами і доповненнями на 14.05.2017 – [Електронний ресурс] – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157к/10-вр/page>.
9. Гораль Л.Т. Проблеми існуючого механізму перерозподілу рентних платежів нафтогазових підприємств між бюджетами / Л. Т. Гораль, І. В. Перезовова, В. І. Шийко // «Сучасний фундамент розвитку національної економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 2–3 червня 2017 р.) – м. Київ, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування, 2017 р. – С. 37–40.